

Enskild motion

Motion till riksdagen 2017/18:3018

av **Annika Lillemets m.fl. (MP)**

Basinkomst

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att på djupet undersöka vilka konsekvenser ett system med basinkomst skulle få i Sverige och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Allt färre kan producera allt mer. Det är hög tid att börja dra politiska slutsatser av detta förhållande. En arbetslinje utan arbeten i tillräcklig mängd, hotar att urarta till disciplineringsinstrument. I flertalet av dagens industriländer växer arbetsproduktiviteten i ett land snabbare än BNP vid konstant befolkning. Då minskar med nödvändighet den tillgängliga lönearbetsvolymen. Den store 1900-talsekonomen John Maynard Keynes förutsåg denna utveckling och höll det för troligt att 15 timmars arbetsvecka skulle räcka för att hans barnbarn i början av det tjugoförsta århundradet skulle producera det samhälleligt nödvändiga arbetet. Teknikutvecklingen är snabb. Konsekvenserna beskrivs klarsynt i rapporten Vartannat jobb automatiseras inom 20 år – utmaningar för Sverige från Stiftelsen för strategisk forskning.

Det är positivt att maskiner befriar människor från slitsamma och monotona jobb. Att till varje pris skapa jobb, oavsett om de är meningsfulla och oavsett vilka ekologiska fotavtryck de orsakar, är raka motsatsen till en hållbar utveckling. En grönare och mer solidarisk väg vore att dela på jobben och konsumtionsutrymmet genom att sänka arbetstiden. Därutöver behövs helt nya grepp för att hantera den nya situationen.

Automatiseringsvågen reser också frågan hur länge dagens sammankoppling av inkomst och lönearbete är möjlig – och önskvärd – att upprätthålla.

Det är hög tid att utreda radikalt annorlunda lösningar. Medborgarlön eller – med en modernare term – basinkomst är pengar utan villkor i handen till alla. Idén började ta form redan under de franska och amerikanska revolutionernas epok, då tankar om oförytterliga mänskliga rättigheter vann gehör.

En av de mest framstående förespråkarna för villkorlös basinkomst fredspristagaren och den amerikanska medborgarrättsrörelsens portalfigur Martin Luther King Jr:s

analys av vad som krävs för att utrota fattigdomen en gång för alla är lika aktuell idag som när han skrev den. I sin sista bok *Where do we go from here; Chaos or community?* från 1967, konstaterar han att det är mer effektivt att avskaffa fattigdomen själv än att försöka åtgärda dess följdproblem. Dr King hävdar att det mest effektiva sättet är det enklaste: att se till att människor får pengar att röra sig med genom att införa en garanterad inkomst (guaranteed income). Han betonade att inkomsten ska gå att leva på. Genom att koppla nivån till medianinkomsten och räkna upp den i takt med att denna stiger undviker man att den blir en fattigdomsfälla.

Även vi i Miljöpartiet anser att alla har rätt till grundläggande ekonomisk trygghet. I vårt partiprogram från 2013 uttrycker vi det som att ”Vår vision är att alla som saknar inkomst ska vara garanterade ett stöd som går att leva på, oavsett vilken inkomst man har haft tidigare och oavsett orsaken till att man saknar inkomst”. Partiets högsta beslutande organ, kongressen, beslutade 2015 att partiet ska verka för en statlig utredning om basinkomst.

Omvärld

Intresset för basinkomst fortsätter att växa snabbt runtom i världen, bland forskare och i olika politiska läger.

Vårt grannland Finlands centerledda regering kommer att genomföra praktiska försök där ett antal arbetslösa personer kommer att få basinkomst. Ett annat exempel är staden Utrecht, som väljer att pröva en annan utformning. Invånare som lever på försörjningsstöd ska få villkorlös basinkomst, hög nog att leva på. Resultatet kommer att följas av forskare. Flera andra holländska städer visar intresse för modellen. Ytterligare ett exempel är den franska regionen Aquitaine.

Senaten i Kalifornien antog i augusti i år en resolution om att uppmana USA:s kongress och president att inrätta ett system med nationell koldioxidskatt. Intäkterna skulle återföras till låg- och medelinkomsttagare.

Ännu ett exempel är att Jeremy Corbyn, partiledare för Labour i Storbritannien, nyligen uttalat att han vill låta undersöka basinkomst som ett medel att öka tryggheten, i tider då snabba förändringar av samhällsekonomin samt teknikutvecklingen ger ökad osäkerhet i arbetslivet.

Den skotska regeringen har anslagit pengar till flera försök med basinkomst, bland annat i storstäderna Glasgow och Edinburgh.

Redan 2010 uppmanade EU-parlamentet i en resolution medlemsländerna att pröva villkorlös basinkomst som ett sätt att bekämpa fattigdom och social utslagning. Detta motiverades bland annat med att den är icke-stigmatiserande och ett sätt att fånga upp dold fattigdom.

Erfarenheter

Praktiska försök är värdefulla. De ger en bättre uppfattning om hur olika slags system kan påverka människors liv, hälsa och kreativitet, samt kostnader och vinster för samhället och enskilda individer.

Det finns redan erfarenheter att ta vara på. Basinkomst är mer än en vision. Olika varianter har prövats tillfälligt eller införts permanent på skilda håll i världen. Brasilien inför sedan 2004 basinkomst stegvis. Över 60 miljoner invånare får redan del av ett stöd till fattiga barnfamiljer som villkoras med skolplikt. För första gången minskar nu ojämlikheten i landet. I Indien har FN-finansierade försök där fattiga bybor fått en liten summa pengar varje månad gett goda resultat. Pengarna försvann inte i byråkrati och korruption utan nådde mottagarna som satsade ansvarsfullt på mat, medicin och utbildning. Därtill fick många råd att investera i näringsverksamhet, rent vatten och sanitet. Särskilt kvinnor har fått påtagligt ökad frihet, trygghet och värdighet. I ett liknande försök i hårt hivdrabbade Namibia fick utfattiga kvinnor råd att säga nej till mäns sexköp. Även under mindre dramatiska förhållanden kan basinkomst öka jämställdheten. När USA på 1970-talet gjorde försök med basinkomst i några mindre städer ökade skilsmässofrekvensen, då kvinnor fick makt att bryta upp ur destruktiva relationer. Detta var också en bidragande orsak till att försöken lades ner, i det moralkonservativa USA.

Försöken i USA och Kanada på 1970-talet ledde inte till att människor slutade jobba, däremot tog sig arbetslösa lite mer tid att hitta jobb som passade deras kvalifikationer och folkhälsan förbättrades. I Alaska införde en republikansk guvernör 1984 en årlig utdelning till alla invånare. Pengarna kommer ur en fond som företag som utvinna naturresurser måste betala till. Sedan dess har de socioekonomiska skillnaderna inte ökat nämnvärt, till skillnad från i övriga USA.

När denna ”omöjliga” idé prövas i praktiken visar det sig att människor är åtskilligt mer kreativa än vad de får möjlighet att visa i dagens ofta hårt disciplinerade och stressiga arbetsliv. Tid och kraft kan frigöras till sådant som är outhärligt i en levande demokrati och ett gott samhälle, som föreningsliv och kultur och att leva mer miljövänligt. Fler entreprenörer får chansen att pröva sin företagsidé. Det skulle bli lättare att bosätta sig i områden där det är ont om jobb. En jämnare fördelning av befolkningen vore bra, både för människors livskvalitet och valfrihet och för samhällen. Såväl avfolkning som överbefolkning skapar problem som skulle kunna minskas. När många människor, inte bara de som har det gott ställt och en stark ställning på arbetsmarknaden, får ökad makt att säga nej till meningslösa eller rentav farliga eller av samhället underbetalda jobb som inte går att försörja sig på, får vi äntligen en välbehövlig press uppåt på arbetsvillkor. Makten förskjuts från de stora strukturerna till de enskilda individerna.

Fattigdomsbekämpning och rättigheter

Resultaten bekräftar det dr King förutser i sin ovan nämnda bok: de positiva psykologiska effekterna av ekonomisk trygghet, hur kreativiteten kan öka och hur individens värdighet kommer att, som han målande uttrycker det, blomstra, när människor har reell makt att styra sina liv.

Dr King avslutar sin plädering med en kraftfull uppmaning: The time has come for us to civilize ourselves by the total, direct and immediate abolition of poverty. Det är hög tid att vi lyssnar till en av historiens viktigaste förkämpar för mänskliga rättigheter, att vi civiliserar oss genom totalt, direkt och omedelbart avskaffande av fattigdom. Och han är inte ensam om att kräva fattigdomens avskaffande. Påven Franciskus är en av de

inflytelserika röster i vår tid som upprepade gånger i skarpa ordalag tagit ställning för ekonomisk rättvisa för alla.

Genom att underteckna FN:s stadga om mänskliga rättigheter har Sverige förbundit sig att uppfylla det som står i artikel 22, nämligen att alla i samhället skall ha rätt till stöd så de kan leva ett värdigt liv, efter varje lands förmåga. Basinkomst i olika former skulle också kunna bidra till att uppfylla de av FN antagna globala hållbarhetsmålen (Sustainable Development Goals), särskilt det första, att radera ut fattigdomen. Ett av delmålen slår fast att till 2030 ska alla kvinnor och män, särskilt de fattiga och sårbara, ha lika rätt till bland annat ekonomiska resurser.

Idag står många invånare i Sverige mer eller mindre utanför socialförsäkrings-systemen trots att de gjort vad samhället kräver av dem, som att stå till arbetsmarknadens förfogande och utbilda sig. De som inte kvalificerar sig för att få a-kassa eller sjukpenning när de behöver, tvingas söka ett allt mer urholkat försörjningsstöd med allt vad det innebär av granskning och godtycke, då kommuner kan göra olika bedömningar. Det nuvarande svenska regelverket behöver anpassas till den nya verkligheten och människors behov.

Finansiering

Allt fler ekonomer, däribland åtta ekonomipristagare till Nobels minne, menar att det är möjligt att finansiera en basinkomst. En svensk basinkomstreform kan delvis finansieras genom att andra socialförsäkringar i högre eller mindre grad blir överflödiga, samt genom att kontrollapparaten elimineras. Utvinning av naturresurser, utsläpp av koldioxid, höga löner och stora förmögenheter samt finanssektorn kan beskattas avsevärt högre än idag. Den världsledande klimatforskaren James Hansen förespråkar en intressant lösning: att införa en hög och stigande koldioxidskatt vars intäkter utbetalas till alla nationens invånare. Frågan är komplex och det krävs en grundlig och förutsättningslös utredning av hur en basinkomst bäst skulle kunna finansieras och introduceras i Sverige i vår tid, samt vilka konsekvenser den kan förväntas få på folkhälsa, arbetsmarknad och andra områden.

Mot bakgrund av detta föreslår vi att regeringen låter se över hur ett system med basinkomst kan introduceras i Sverige. Detta bör riksdagen tillkännage för regeringen som sin mening.

Annika Lillemets (MP)

Jabar Amin (MP)

Valter Mutt (MP)

Carl Schlyter (MP)